

Forces motrius en la gradació de l'assimilació de sonoritat en català (Section 3: Phonétique, phonologie, morphophonologie et morphologie)

Maria-Rosa Lloret (Universitat de Barcelona) mrosa.lloret@ub.edu
Jesús Jiménez (Universitat de València) jesus.jimenez@uv.es

Els processos d'assimilació documentats en les llengües del món presenten una sèrie de característiques comunes. És habitual, per exemple, que existeixi una asimetria perceptiva entre el segment que escampa els trets i el segment que experimenta l'assimilació: el primer sol ser més prominent que el segon, de manera que ben sovint es propaguen trets que ja tenien prominència perceptiva, destacant encara més el seu perfil (en consonància amb la tendència coneguda en fonologia natural com a *Rich get richer principle*, Donegan 1978). D'altra banda, es detecta una major tendència a l'assimilació entre elements semblants articulatòriament i una menor tendència quan augmenta la diferència gestual entre els segments (Itô *et al.* 1995); això és, quan augmenta la distància que els separa en la jerarquia de sonicitat (Vocals > Semivocals > Líquides > Nasals > Fricatives > Oclusives). L'objectiu principal d'aquest treball és analitzar la influència que aquestes dues propietats exerceixen sobre l'assimilació dels trets de sonoritat en català. Així, descriurem les diferències perceptives dels segments que intervenen en els diferents processos d'assimilació i justificarem, en virtut de la distància articulatòria que els separa, la variació dialectal que presenta el català. Com veurem, a més, la gradació dialectal descrita per al català es correspon de vegades amb estadis presents en altres llengües romàniques.

Pel que fa a les dades del català, tots els dialectes coincideixen a presentar dos processos de neutralització de trets en posició final de síl·laba. En primer lloc, les consonants obstruents es realitzen com a sordes en posició final absoluta, independentment de la caracterització que tinguin subjacentment (1a). En segon lloc, els trets de sonoritat de les consonants obstruents que apareixen en posició de coda davant d'una consonant en l'obertura sil·làbica també es neutralitzen, de manera que la primera es realitza com sonora o com a sorda depenent de la caracterització del segment inicial de la síl·laba següent (1b).

(1) Neutralització de sonoritat (dades del català central)

a. Neutralització de sonoritat en posició final de paraula:

és [és] mig [mítʃ] amic [ə.mík]

Cf. ésser [é.sər] mitja [mí.ðʒə] amiga [ə.mí.γə]

b. Assimilació de sonoritat en posició de coda preconsonàntica:

Islàndia [iz.lán.djə] pasta [pás.tə]

amic bo [ə.mig. bó] amic teu [ə.mik. téw]

és bo [ez. βó] és pa [es. pá]

migdia [midʒ. ðiə] mig pa [mitʃ. pá]

En les assimilacions de (1b), el desnivell perceptiu entre els segments es fonamenta en la major prominència relativa de les consonants associades a l'obertura sil·làbica. Pel que fa a la constricció segmental, la distància de sonicitat entre dues consonants, siguin les que siguin, sembla no ser suficient per bloquejar l'assimilació. En canvi, quan una paraula acaba en consonant i la següent comença per vocal, la diferència articulatòria entre aquests

segments pot limitar les possibilitats d'assimilació de la consonant final. En la valoració de la semblança, a partir de l'escala de sonicitat, les oclusives apareixen com els elements més allunyats de les vocals i les fricatives sibilants com els més pròxims, amb les africades, a causa de la seva naturalesa dual, en un punt intermedi més o menys indefinit. Aquesta escala es reflecteix en la variació dialectal del català. Així, el valencià central es mostra com una varietat molt restrictiva, de manera que, com el castellà general, no permet l'assimilació entre consonants finals i vocals inicials (2a). El valencià general i l'alguerès marquen el límit per a l'assimilació en les fricatives sibilants, excloent normalment les africades del procés (2b), mentre que en català central el límit el marquen les fricatives sibilants, però incloent-hi les africades (2c). Finalment, les varietats d'Alacant es caracteritzen per permetre que qualsevol consonant final de paraula, fins i tot una oclusiva, s'assimili a una paraula començada per vocal (2d).

(2) Neutralització de sonoritat en posició final de paraula, davant d'una paraula que comença per vocal

a. *Valencià central:*

és únic [e.s ú.nik] mig os [mi.tʃ ós] únic amic [ù.ni.k a.mík]

b. *Valencià general i alguerès:*

és únic [e.z ú.nik] mig os [mi.tʃ ós] únic amic [ù.ni.k a.mík]

c. *Català central:*

és únic [e.z ú.nik] mig os [mi.dʒ ós] únic amic [ù.ni.k ə.mík]

d. *Valencià alacantí:*

és únic [e.z ú.nik] mig os [mi.dʒ ós] únic amic [ù.ni.g a.mík]

En totes les assimilacions davant de vocal que acabem de descriure, la força motriu del procés seria la diferència perceptiva entre l'inici de la paraula, més prominent des d'un punt de vista lingüístic i psicolingüístic, i el final de la paraula. Contra aquesta tendència, actuarien les limitacions relacionades amb la semblança gestual dels segments, de manera que s'obté la gradació recollida en el quadre de (3), la qual reflecteix que les possibilitats d'interacció dels segments depenen de la distància de sonicitat que els separa.

(3) Distància de sonicitat, de major a menor, i possibilitat d'assimilació

Varietats	Oclusiva # V	Africada # V	Fricativa sibilant # V	Consonant # Consonant
Valencià central	No	No	No	Sí
Valencià general & alguerès	No	No	Sí	Sí
Català central	No	Sí	Sí	Sí
Valencià alacantí	Sí	Sí	Sí	Sí

Referències

- DONEGAN, P. J. 1978. *On the Natural Phonology of vowels*. Tesi doctoral, Ohio State University, Columbus. (Publicat a *The Ohio State Working Papers in Linguistics* 23. Ohio State University, Columbus, 1978.)
- ITÔ, J.; MESTER, A. & J. PADGETT. 1995. Licensing and underspecification in Optimality Theory. *Linguistic Inquiry* 26: 571-613.